

Boekbeoordelingen

'I have heard about you'. Foreign women's writing crossing the Dutch border: from Sappho to Selma Lagerlöf / Suzan van Dijk, Petra Broomans, Janet F. van der Meulen, Pim van Oostrum (red.). Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2004. – 344 p. ISBN 90-6550-752-3 Prijs: € 30,00

In de zeventiende eeuw bogen velen zich binnen Europa over de vraag of de vrouw zich intellectueel kon dan wel mocht ontwikkelen. Ook vrouwen namen actief deel aan het debat, onder wie de veelzijdige Anna Maria van Schurman. Zij bevond zich in een Europees netwerk van geleerde vrouwen, die elkaar met hun werk inspireerden en stimuleerden. In hoeverre zij elkaar beïnvloedden is nog maar weinig onderzocht. In de bundel *'I have heard about you'* draait het juist om die mogelijke beïnvloeding van buitenlandse schrijfsters op Nederlandse lezers en/of schrijvers (mannelijke en vrouwelijke). Soms was er direct contact met de buitenlandse schrijfster (door middel van bijvoorbeeld correspondentie), in andere gevallen alleen indirect via (vertalingen van) hun werk. Hoewel het belang van onderzoek naar dergelijke invloeden wel erkend is door bijvoorbeeld Schenkeveld-Van der Dussen in *Met en zonder lauwerkrans*, wordt de internationale context waarbinnen schrijfsters functioneren vaak verwaarloosd. Dat onderzoek hiernaar nieuwe inzichten biedt in de geschiedenis van de vrouwenliteratuur bewijzen de diverse bijdragen uit deze bundel.

De bundel opent met een voorwoord van Suzan van Dijk, verbonden als leidinggevende aan het digitaliseringsproject *The International Reception of Women's Writing*. Vervolgens wordt de bundel opgesplitst in twee delen. Het eerste deel, 'Creating the first networks', beslaat de periode vanaf de middeleeuwen tot en met de zeventiende eeuw. In de loop van deze periode groeit de deelname van vrouwen aan het literaire leven. Ze gaan steeds meer deel uitmaken van een internationaal netwerk. Het probleem van deze periode is dat het vooral voor de middeleeuwen moeilijk te bewijzen valt welke werken van buitenlandse schrijfsters hier te lande door wie gelezen werden. Een mogelijke invloed van deze geschriften valt daardoor nauwelijks te bewijzen. Enkele bijdragen uit dit gedeelte zijn daardoor nogal speculatief.

In het tweede gedeelte van de bundel, 'Finding

international audiences', wordt onderzoek gedaan naar de ontvangst van buitenlandse schrijfsters in Nederland, vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw tot aan het begin van de twintigste eeuw. Naast Europese schrijfsters komen ook Noord-Amerikaanse schrijfsters als Harriet Beecher Stowe en Catherine Sedgwick aan bod. Door stijging van het aantal (buitenlandse) schrijfsters in deze periode neemt het aantal buitenlandse werken geschreven door vrouwen in Nederland toe, hoewel die toename niet overal tot uitdrukking komt. Zo blijkt bijvoorbeeld uit de bijdrage van Suzan van Dijk dat in de tweede helft van de achttiende eeuw de *Vaderlandsche Letteroefeningen* veel meer aandacht schenkt aan het werk van Nederlandse schrijfsters. Maar het tegenovergestelde gebeurt ook: dat een schrijfster in Nederland meer succes geniet dan in haar eigen land. Dit is het geval met Marie-Anne Barbier. Deze achttiende-eeuwse Franse schrijfster van onder meer tragedies blijkt in Nederland meer succes te hebben behaald dan in de Franstalige wereld, hetgeen onder meer tot uitdrukking komt in de vele vertalingen en edities van haar werk in Nederland. Dit is volgens Alicia Montoya vooral te wijten aan de politieke inhoud van haar werk die voor een groot gedeelte samenviel met het Nederlandse republikeinse gedachtegoed.

In de loop van de negentiende eeuw nam het aantal schrijfsters die leefden van de pen meer en meer toe. Dit ging gepaard met een toename van feministische literatuur (vooral uit Frankrijk en Noord-Amerika afkomstig) die in Nederland weinig voet aan de grond kreeg. Pas aan het eind van de negentiende eeuw breekt in Nederland de vrouwenbeweging door. Een belangrijke reden voor deze doorbraak is de steeds meer toemerkende buitenlandse invloed omtrent het vrouwenvraagstuk. Het is in die periode dat vooral veel Scandinavische literatuur, ook van vrouwen, de nodige populariteit geniet in Nederland. Scandinavië werd gezien als het voorbeeld van (onder andere) vrouwenemancipatie. Daar was de stroming van de 'modern breakthrough' van Ibsen, Jacobsen en Strindberg een populair onderwerp bij de nodige auteurs. Margaretha Meyboom vertaalde eind negentiende eeuw diverse Scandinavische werken. Daar bleef het echter niet bij. Zij nam diverse ideeën over uit die literatuur en probeerde deze over te dragen op anderen.

Met de doorbraak van het feminisme rond 1900 in Nederland is het culminatiepunt bereikt; een nieuwe tijd breekt aan. Reden om de overgang naar de twintigste eeuw te nemen als eindpunt voor deze bundel. Alle bijdragen zijn geschreven in aantrekkelijk Engels, door diverse onderzoekers die gespecialiseerd zijn in de geschiedenis van de vrouwenliteratuur. Een ieder die na het lezen van deze bundel meer over dit onderwerp wil weten kan terecht bij de website Virtuele Vrouwenetwerken: www.womenwriters.nl.

Francien Petiet

Avontuur en Anti-avontuur: een onderzoek naar Walewein ende Keye, een Arturroman uit de Lancelotcompilatie / Marjolein Hogenbirk. Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU / Münster: Nodus Publikationen, 2004. – 201 p. (Uitgaven Stichting Neerlandistiek VU, 42) ISBN 90-72365-79-8 Prijs: € 22,50

Van *Walewein ende Keye*, een tekst die omstreeks het midden van de dertiende eeuw aan het perkament werd toevertrouwd, is enkel een bewerkte versie uit de beroemde *Lancelotcompilatie* (ca. 1320) overgeleverd. Hoewel het verhaal vermoedelijk een van de eerste, oorspronkelijk Middelnederlandse Arturromans is, werd *Walewein ende Keye* lange tijd stiefmoederlijk behandeld in de medioneerlandistiek. Het is dan ook volkomen terecht dat Marjolein Hogenbirk haar doctorale dissertatie aan deze merkwaardige roman gewijd heeft.

In het inleidende hoofdstuk schetst Hogenbirk allereerst zeer beknopt de ontwikkeling van het genre van de Arturroman. Daarna volgt een vrij uitgebreide samenvatting van het verhaal, een overzicht van de centrale onderzoeksvragen, een korte introductie tot de *Lancelotcompilatie* en tenslotte een stand van onderzoek. Uitgaande van het principe dat er altijd een verband is tussen *conjointure* en *sen*, centreert Hogenbirk haar onderzoeksvragen rond achtereenvolgens de opbouw en samenhang van de avonturen, de personagetekening en de thematiek van het verhaal. Opmerkelijk is dat Hogenbirk bij de bespreking van de personagetekening enerzijds aangeeft de ongewoon grote en negatieve rol van Keye verder te zullen uitdiepen, maar anderzijds lijkt uit te gaan van de premisse dat Walewein hier optreedt als perfecte held en zonder enige ironische distantie beschreven wordt. Onvermijdelijk rijst de vraag of deze onbeargumenteerde

premissee de resultaten van Hogenbirks onderzoek mogelijk heeft beïnvloed.

In de volgende vier hoofdstukken analyseert Hogenbirk *Walewein ende Keye* en geeft daarbij aanzetten tot interpretatie. De verhaallijn respecteert zij zo goed mogelijk: achtereenvolgens worden hier de eerste hofepisode, Waleweins succesvolle avonturenqueeste, Keyes fiasco en de finale hofepisode met zeer veel aandacht voor detail aan de orde gesteld. Bij gebrek aan een directe (Middelnederlandse) brontekst, zoekt Hogenbirk vergelijkingsmateriaal in de ruimere literaire context. De resultaten van haar analyse zijn verrassend: in *Walewein ende Keye* zijn niet alleen traditionele Arturiaanse motieven verwerkt, maar ook motieven uit het *chanson de geste*. Daarenboven toont Hogenbirk overtuigend aan dat er voor de beschrijving van Waleweins avonturentocht ook direct ontleend werd aan een heel scala van teksten uit zowel de Oudfranse als Middelnederlandse Arturtraditie: *Erec et Enide*, *Le chevalier au Lion*, *Le Conte du Graal*, *La Vengeance Raguidel* (of de Middelnederlandse vertaling ervan), de *Perceval-Continuatie* van Gerbert, *L'Atre périlleux*, de *Tristan* en de *Ferguut*. Hogenbirk onderscheidt in de creatieve omgang met de bronnen twee tendensen. Zo gaat de auteur een intertekstuele dialoog aan met Oudfranse teksten waarin de held Gauvain met ironische distantie beschreven wordt, met name waar het zijn relatie met vrouwen betreft. In de Middelnederlandse tekst is Walewein duidelijk een betere held dan Gauvain, van onbesproken gedrag en reputatie. Ook bij de ontleningen aan teksten met een andere figuur in de hoofdrol, zoals bijvoorbeeld de *Ferguut*, resulteren de wijzigingen in een beeld van Walewein als exemplarische held die alle avonturen tot een goed einde brengt. Walewein is een geïdealiseerde held, wiens superieure kwaliteiten doorheen de (volgens een oplopende moeilijkheidsgraad gestructureerde) avonturentocht in toenemende mate zichtbaar worden gemaakt. Zo nu en dan lijkt Hogenbirk zich te laten meeslepen door deze tendens tot idealisering van de figuur van Walewein, en krijgt haar sympathie voor dit personage de overhand op de nauwkeurigheid van haar analyse. Op p. 52 stelt Hogenbirk bijvoorbeeld dat Walewein in vergelijking met Perceval zeer positief wordt afgeschilderd: Walewein immers schenkt zijn tegenstander genade, terwijl Perceval die zonder pardon doodt. Nu heeft Walewein in dit avontuur ook twee ridders gedood, van wie Hogenbirk zegt dat zij hoogmoedig zijn en weigeren genade te vragen, wat zij met de dood moeten bekopen (p. 48). In de beschrijving van de betreffende gevechten echter krijgen deze